

آفتاب عصمت / ۱۱

حضرت امام محمد تقی، جوانان الائمه (ع)

دکتر علی اکبر لاری

شرکت سهامی کتابهای جیبی
وابسته به مؤسسه انتشارات امیرکبیر
تهران، ۱۳۹۵

تهران، خیابان جمهوری اسلامی، میدان استقلال،

صندوق پستی ۴۱۹۱-۱۱۳۶۵

شرکت سهامی کتابهای جیبی

وابسته به مؤسسه انتشارات امیرکبیر

www.amirkabir.net

عنوان کتاب: حضرت امام محمد تقی، جواد الاثمه (ع)

نویسنده: دکتر علی اکبر ولایتی

طراح جلد: محمدرضا نبوی

توبت چاپ: اول (۱۳۹۵)

حروف متن: کریم ۱۴ روی ۱۸

چاپ و صحافی: اسپید، ۸۸۴۲۷۶۵-۶

شمارگان: ۵۰۰

بها: ۸۰۰۰۰ ریال

مشتن مرز فروش: ۰۲۱-۶۱۲۸

فرش انتشارات: www.amirkabir.net

همه حقوق محفوظ، هرگونه نسخه برداری، کپی یا بازنویسی، ذخیره کامپیوتری، اقتباس کلی یا جزئی (به جز اقتباس جزئی در نقد و بررسی، و نقیص در گیومه در مستند نویسی و مانند آن‌ها) بدون مجوز کتبی از ناشر ممنوع و از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری است.

سرشناسه: ولایتی، علی اکبر، ۱۳۲۲-.

عنوان و نام پدیدآور: حضرت امام محمد تقی، جواد الاثمه (ع) / علی اکبر ولایتی

مشخصات نشر: تهران: امیرکبیر- کتابهای جیبی، ۱۳۹۵.

مشخصات ظاهری: ۲۲۰ ص.

فروست: آفتاب عصمت: ۱۱.

شابک: 978-964-303-633-1

و شمیت فهرست نویسی: فیا.

یادداشت: کتابنامه: ص. [۲۳۱]-۲۲۶.

یادداشت: نمایه.

موضوع: محمد بن علی (ع)، امام نهم، ۱۹۵-۲۲۰ ق. - سرگذشتنامه.

موضوع: چهارده معصوم - سرگذشتنامه.

رده بندی کنگره: ۱۳۹۵ ج ۶ ا و ۲۸ BP

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۹۵۱

شماره کتابشناسی ملی: ۲۳۳۸۲۵۳

دربارهٔ مجموعه

در فرهنگ اسلام - ایرانی، انتقال دانش به اقشار مختلف جامعه از اهمیت بسیاری برخوردار است. جایگاه والای علم آموزی در اسلام و ترویج آن این آیین آسمانی بر وجوب کسب دانش بر هر زن و مرد مسلمان ولو به بهای رنج سفر به اقصی نقاط دنیا، نشان دهندهٔ اهتمام مردم به کسب علم است. در گذشته، سخنوران، خطباء، نقالان، پرده خوانان و اعطشان و... انتقال دهندگان آموزه‌های حکمی و علمی با زبان ساده به مردم بودند. این گروه‌ها حلقهٔ اتصال نخبگان جامعه به مردم محسوب می‌شدند؛ گروه‌هایی که والاترین سخنان و آموزه‌ها را به زبانی همه‌فهم بیان می‌کردند.

با تلاش آنان بود که جامعهٔ ایرانی فهم مشترکی از مفاهیمی

چون «مذهب» و «ملیت» کسب کرد؛ زیرا این مضامین را نخبگانی چون حکیم طوس، فردوسی بزرگ، در شاهنامه بازآفرینی کردند و نقالان و برده‌خوانان به گروه‌های گوناگون اجتماع تسری دادند. براین اساس، اماکنی چون قهوه‌خانه‌ها، فراتر از مراکز تفریح و سرگرمی، مکانی برای هم‌اندیشی و انتقال این آموزه‌ها بودند. حتی گردآوری کتاب‌هایی با عنوان «اشکین» را می‌توان در جهت انتقال دانش و حکمت، به صورت عمومی به جامعه تعبیر کرد.

با ورود مدرن‌سم، فقه‌رفشه ابزارهایی چون رادیو و تلویزیون جایگزین این گروه‌های سنتی شد. به این حال عمومی شدن سوادآموزی منوط به نیاز به کتاب همچنان باقی بماند. البته باید گفت رسانه‌های مدرن با وجود سهل‌الوصول بودن و گستره وسیع مبادی، هم‌پایه کتاب، به مسائل نگاه دقیقی ندارند؛ از این رو لازم است با گسترده شدن طیف باسوادان، کتاب‌هایی منتشر شود که هم موضوعات مختلف را دربرگیرد و هم با وجود رعایت اصول تحقیق کتاب‌های تخصصی متمایز باشد. این نیاز با انتشار کتاب‌هایی جیبی پاسخ یافت؛ پاسخی درخور به نیاز مطالعه با آسان‌ترین روش و کمترین هزینه.

با در نظر گرفتن شرایط امروز جامعه نیاز انتقال مستقیم و بی‌پیرایهٔ مفاهیم متعالی فرهنگ اسلامی - ایرانی بیش از پیش احساس می‌شود، لذا لازم بود کتاب‌هایی در قالب و قطع جیبی و متناسب با اهداف فرهنگی و علمی نظام جمهوری اسلامی منتشر شود. بر همین اساس آقای دکتر علی‌اکبر ولایتی که هم‌اکنون رییس هیأت بازشناسی فرهنگ و تمدن اسلامی - ایرانی و آمرین دانشگاه تهران را دارد، با تألیف مجموعه‌های «آفتاب» و «آفتاب معرفت» و پرداختن به زندگی، روزگار و زمانهٔ مفاخر فرهنگ اسلامی تلاش می‌کند گامی در ارتقای فهم عمومی نسبت به گذشتهٔ تاریخی فرهنگی ایرانیان بردارد.

ناگفته پیداست از این آثار باید انتظار کتاب‌های تخصصی در حوزهٔ تاریخ و ادبیات را داشت، اما این بدان معنا نیست که مؤلف محترم دقت و صحت در نگارش را وانهد؛ دقت و صحتی که لازمهٔ معرفی فرهنگ این مرزوبوم به جامعه‌ای است که عطش دانستن را با تمیز نیک از بد و سره از باسره ممزوج ساخته. براین اساس، مجلدات مجموعه‌های «آفتاب» و «آفتاب معرفت» پاسخی به این نیاز عمومی است.

در زمانه‌ای که اطلاعات نادرست از گوشه و کنار، جامعهٔ ایرانی را نشانه رفته است، این مجموعه‌ها برآنند اطلاعاتی

صحیح به جامعه منتقل کنند و از گذشته ی افتخارشان آگاه سازند. بنابراین با وجود کثرت رسانه های مدرن و توجه نسل جدید به این رسانه ها، کتاب های جیبی با موضوعات تاریخی و ادبی می تواند در جذب این نسل به کتاب مؤثر باشد. با این همه، مؤلف محترم خود را در ارتقای این مجموعه ها نیازمند نقدهای مشفقانه می داند؛ نقدهایی که علاوه بر ارتقای کیفیت آثار ایشان را در ادامه مسیر دلگرم می سارد.

لازم به ذکر است، نقدهایی که تا به حال درباره «مجموعه آفتاب»، به علم این فن، ذهن نقاد و اندیشه وقاد باریک بینان عرصه فرهنگ و مدنیت اسلام و ایران نگاشته شد، توسط مؤسسه آفتاب بررسی و در صورت لزوم در این مجموعه اعمال شده است؛ افزون بر این، نگارنده در بازنگری جدید مجموعه آفتاب در فصل «سخن پایانی»، جمع بندی خود از برآیند نظر همه پژوهشگران در موضوع مورد بحث را به تفصیل آورده و به نحوی در تکمیل نوشته های پیشین خود گام برداشته است. در پایان، دست اندرکاران مؤسسه آفتاب خداوند مبالغه را سپاسگزارند که در این طریق از یاری بسیار ارزشمند همراهان چون آقایان مصطفی ناظم نیا، حسن حسیم نبک پی، مهدی حبیبی، دکتر سجاد راعی گلوجه و دکتر ایسان نوروزی

بر خوردارند، به ویژه حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای دکتر مهدی خاموشی، ریاست محترم سازمان تبلیغات اسلامی و جناب آقای علیرضا برازش، رئیس محترم مؤسسهٔ انتشارات امیرکبیر و دیگر همکاران پرانگیزهٔ ایشان از جمله آقایان مهدی ساروخانی و امیرحسین حیدری که با اخلاص و شوق مؤسسهٔ آفتاب را همراهی می‌کنند. همچنین مؤسسهٔ آفتاب شایستهٔ سپردن از همکارانی که در ویراست قبلی این مجموعه مشارکت داشته‌اند، تشکر و قدردانی کند.

مؤسسهٔ آفتاب

فهرست

۱۵	پیشگفتار
۱۹	مقدمه
۲۳	فصل اول: معرفی و نقد منابع
۳۳	منابع متقدم
۳۲	آثار متأخر
۴۱	فصل دوم: از ولادت تا امامت
۴۱	نام، القاب و کنیه
۴۴	والدین
۴۶	ولادت
	کیفیت ولادت
۵۲	واقعیان و تولد حضرت امام جواد (ع)
۵۷	سیمای ظاهری

۶۱	فصل سوم: از امامت تا شهادت
۶۱	دوران کودکی و آغاز امامت
۷۷	آغاز امامت و مسائل آن
۹۳	منشأ علم امام جواد (ع)
۹۵	شبکه و کلا و نفوذ به حکومت
۱۰۳	معجزات
۱۴۰	شهادت
۱۴۴	همه ران و زندان
۱۴۴	سران
۱۵۱	فرزین و مبحث حاشینی
۱۵۲	موسی، مکنی به اباجعه و منقلب به مبرقع
۱۵۴	حکیمه خاتون
۱۵۶	حضرت امام علی المقی (ع) - حسین حضرت امام جواد (ع)
۱۶۳	فصل چهارم: میراث علمی امام جواد (ع)
۱۶۳	شخصیت علمی حضرت امام جواد (ع)
۱۶۷	توقیعات امام جواد (ع)
۱۸۱	احادیث و روایات
۱۸۸	فصل پنجم: مناظرات امام جواد (ع)
۱۸۸	در آمد
۱۸۶	شرح مناظرات
۱۹۷	واکاوی اهداف برگزار کنندگان مناظرات

فصل ششم: راویان و شاگردان امام جواد (ع)	۲۰۵
ابوجعفر احمد بن محمد ابن نصر بزنطی	۲۰۵
ابوجعفر احمد بن محمد بن خالد برقی	۲۰۷
ربان بن شیب	۲۰۸
حضرت عبدالعظیم حسنی (ع)	۲۰۹
ابوالحسن علی بن اسباط بن سالم مقری کوفی	۲۱۱
ابو جعفر علی بن مهزیار دورقی اهوازی	۲۱۲
محمد بن محمد بن ابی غمیر ازدی	۲۱۵
سخن پایانی	۲۱۷
منابع	۲۲۱
نمایه	۲۲۷

پیشگفتار

سال‌هاست که موضوع الگوی اسلامی پیشرفت در میان پژوهشگران مسلمان طرح شده است. جامعة پیشرفته در منظر الهی همان جامعة طيبة اسلامی است که علم و آگاهی، تأمین شایسته معاش، امنیت و استقلال فردی و اجتماعی و آسایش جسمانی، دوشادوش سکینه قلبی و دسایمی به زیادت مرضی خداوند از ویژگی‌های آن است. خمیرمایه پیوند این عناصر، همان اخوت و تعاون اسلامی است که برای پیوستگی اجتماعی و ایجاد روحیه همکاری و مشارکت همه اعضای جامعه لازم است. بدین ترتیب، در جهان‌بینی اسلامی خواست‌ها و نیازها در جسمانی و روحانی توأمان مورد توجه قرار می‌گیرد و زندگی بشر فراتر از دیوارهای محدود دنیایی در نظر گرفته می‌شود.

گرچه سخن گفتن از این اهداف برای توسعه اسلامی جامعه سهل است، اما در عمل دستیابی به آنها چالش برانگیز و دشوار است. در این میان، پژوهشگران منصف علوم اسلامی جملگی بر این اصل متفقاند که دستیابی به این الگوی آرمانی و شناخت وجوه گوناگون آن، بدون آشنایی با آیات کریمه قرآن و شناخت پیشوایان حقه دین، حضرات معصومین (ع)، عسر بلکه ناممکن است؛ زیرا بشریت برای دستیابی به توسعه همه جانبه، راهی ندارد جز آنکه شیوه خدایی در پیش گیرد؛ شیوه‌ای که بایسته شناخت واقعی انسان و درک نیازهای فطری او استوار است.

آشکار است که این شناخت تنها با بهره گرفتن از منبع وحی و کلام خالق با ابزار معارف اهل بیت (علیهم السلام) ممکن است. به این تدبیر در جامعه آرمانی بشر، انسانی به فراخور تلاش خویش به خواست‌های دنیوی و دینی دست می‌یابد و با برخورداری از معنویت، آرامشی کامل می‌یابد که هیچ الگوی توسعه دیگری نظیر و همتا ندارد.

کوشش مؤلف محترم در پدیدآوردن مجموعه «آفتاب معصومیت» در وهله نخست، تلاشی است در جهت بازشناسی و بازنمایی چهره درخشان و تابناک پیشوایان معصوم (علیهم السلام).

آرمان‌های بلند و والای آن بزرگواران و ادای دین به محضر
مبارک آن حضرات، و در مرحله بعد، ارائه الگوهای دقیق
پیشرفت اسلامی برای جامعه پویا و روبه‌رشد امروز ایران اسلامی.
در پایان مؤسسه آفتاب شایسته می‌داند از آقای دکتر ایمان
نوروزی به پاس همکاری علمی در تدوین مجموعه آفتاب عصمت
سپاس‌گزاری کند.

مؤسسه آفتاب

مقدمه

حضرت امام محمد باقر (ع) بن موسی الرضا، جواد الائمه (ع) نهمین پیشوای شیعیان را از برگزیدگان خاص خداوند برای هدایت امت اسلام هستند. پس از شهادت پدر بزرگوار ایشان، حضرت امام رضا (ع) در سال ۲۰۳ق، یکی از مسائلی که با امامت آن حضرت (ع)، در مباحث کلامی شیعیان مطرح شد این بود که آیا ممکن است کسی پیش از رسیدن به سن بلوغ به مقام امامت برسد؟ این بحث در دوران امامت حضرت امام هادی (ع)، از سال ۲۲۰ق، و پس از ایشان، حضرت امام زمان (عج)، به اوج خود رسید.

با شهادت حضرت امام رضا (ع) در سال ۲۰۳ق، شیعیان دچار نگرانی و اضطراب عمیقی شدند؛ زیرا تنها فرزند آن امام

شهید، بیش از هشت یا نه سال نداشت و همین امیر سبب اختلاف شیعیان شد. این مسئله برای شیعیان که مهم ترین رکن ایمان را اطاعت از امام معصوم (ع) می دانند و در مسائل و مشکلات فقهی و دینی به امامشان رجوع می کنند، از اهمیت بسیار برخوردار بود و نمی توانست همچنان لاینحل باقی بماند. البته حضرت امام رضا (ع)، حضرت امام جواد (ع) را به انشایی و مصایت خود برگزیده بودند، ولی خردسالی حضرت جواد (ع) آنان را وامی داشت که برای اطمینان خاطر و حجیت در معصرت، او را به کاوش و جستجوی بیشتری در این مورد بپردازند.

گروهی به دنبال عبدالله بن ابی کاظم رفتند؛ اما چون وی را در پاسخ به سؤالات خویشی ناتوان دیدند، بازماندند. گروهی دیگر، که واقفیه نام گرفتند، بر امامت امام کاظم (ع) توقف کردند. علت بروز این گرایش ها آن بود که بعضی الموع را یکی از شرایط امامت می دانستند. اما مؤمنین پس از ربوع و تنها بازمانده حضرت امام رضا (ع)، او را در کمال علم و کمال یافتند و اکثریت ایشان به امامت آن امام جلیل القدر گردید. نهادند. قائلین به امامت آن حضرت، همواره به ماجرای حضرت یحیی بن زکریا (ع) و نبوت حضرت عیسی (ع) در

دوران شیرخوارگی و نیز داستان حضرت یوسف (ع) و علم حضرت سلیمان (ع) اشاره می‌کردند و آنها را به درستی حجتی می‌دانستند بر این مهم که علم در حجج الله، حتی پیش از بلوغ، از جانب خداوند (الدنی) و بی دخالت بنندگان (یعنی بدون آموزش و یادگیری اکتسابی) می‌تواند وجود داشته باشد.

متأسفانه، دسته‌های تاریخی درباره سیره و زندگانی حضرت امام جواد (ع) چندان گسترده نیست؛ زیرا محدودیت‌های یاسی، همواره مانع از انتشار اطلاعات درباره ائمه معصوم (علیهم السلام) شد، تا دستگاه خلافت از آسیب مخالفان در امان بماند. افزون بر این، حیات حضرت امام جواد (ع) نیز چندان روشن نبود که بتوان اخبار قابل ملاحظه‌ای درباره آن به دست آورد.

کتاب پیش روی، تلاشی است در استخراج محدود اخبار بازمانده درباره آن حضرت در منابع متقدم، و بررسی تحلیل آن بر اساس پژوهش‌های نوین، با هدف دستیابی به تصویری جامع درباره آن حضرت. هدف مؤلف در این راه، ضمن جلب تقرب به محضر گرامی آن بزرگوار، گامی است در جهت شناساندن آن حضرت به عنوان الگویی وارسته و شایسته جامعه اسلامی.

گفتنی است مؤلف در پی ارائه تحلیلی نو یا نظریه پردازی نیست؛ زیرا عرضه یک «توصیف» علمی دقیق و جامع درباره زندگانی ائمه معصوم (علیهم السلام) را، به خودی خود، گامی مهم در راستای نشر معارف اهل بیت عصمت و طهارت (علیهم السلام) می‌شمارد و ارائه تحلیل‌های علمی و نظریه پردازی را گام پسین و بنیان‌ساز تشبیه مبانی و بنیادها می‌داند.